

Informatīvais ziņojums

Latvijas Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai

Enerģētika ir viens no sektoriem, kas tieši ietekmē valsts ekonomikas izaugsmi un atsevišķās nozarēs, īpaši apstrādes rūpniecībā, veido ievērojamu daļu kopējās izmaksās. Rūpniecības izaugsmei svarīgākais faktors ir un būs ilgtspējīgi zemākā iespējamā enerģijas cena, kas ietver arī drošumu un kvalitāti. Enerģijas sektora attīstībai ir nepieciešamas ievērojamas investīcijas, kuru piesaistei vajadzīga stabila un prognozējama investīciju vide. Ņemot vērā, ka lieli investīciju projekti enerģētikā ietekmē sektoru pat nākamās 50 gadus, nepieciešams enerģētikas politikas attīstības ilgtermiņa redzējums, jo enerģētikas politikas ietvarā jābūt atbilstošam sektora investīciju plānošanas periodam. ES mērogā enerģētikas politika šobrīd tiek plānota jau laika periodam līdz 2050.gadam, un Eiropas Komisijai ir vēlme šim laika periodam noteikt dalībvalstīm saistošus vai indikatīvus enerģētikas mērķus. Tāpat arī industrijas pārstāvji projektu attīstību plāno ilgtermiņā, piemēram, Eiropas lielākā industrijas organizācija – elektroenerģijas ražotāju asociācija Eurelectric veic prognozes un definē mērķus līdz 2050.gadam. Arī vairumam ES dalībvalstu ir ilgtermiņa enerģētikas stratēģijas, tostarp, Lietuvai un Dānijai.

Latvijā pašlaik pastāv vairāki politikas plānošanas dokumenti, kas skar enerģētikas sektora attīstību, bet tie nedod pietiekamu pamatu ilgtermiņa attīstības virzienam. Hierarhiski augstākajā ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentā „Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam” (turpmāk – Latvija 2030) kā galvenais mērķis enerģētikas sektorā ir noteikta valsts enerģētiskās neatkarības nodrošināšana, palielinot energoresursu pašnodrošinājumu un integrējoties ES enerģijas tīklos. Tomēr, lai arī energoapgādes drošība, drošums un kvalitāte neapšaubāmi ir svarīgi priekšnosacījumi, analizējot enerģētikas sektora mijiedarbību ar citiem sektoriem, par vēl būtiskāku faktoru atzīstama enerģijas cena, kas tieši ietekmē valsts ekonomisko izaugsmi.

Detalizētāka Latvijas enerģētikas politika plānota laika periodam līdz 2016. gadam, izstrādājot Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam (turpmāk – Pamatnostādnes). Pamatnostādņu mērķis bija izstrādāt stratēģiju drošai, resursus efektīvi izmantojošai enerģijas apgādes sistēmas funkcionēšanai, kas nodrošina enerģijas efektīvu izmantošanu, dzīves kvalitāti, ekonomisko izaugsmi, un vides kvalitāti. Analizējot enerģijas sektora attīstību, it īpaši cenu, tika konstatēts, ka ekonomiskā izaugsme var tikt apdraudēta un līdz

ar to nepieciešami jauni politikas uzstādījumi Tāpat jāņem vērā vairāki globāla rakstura faktori un apstākļi, kādi bija pamatnostādņu izstrādāšanas brīdī, salīdzinājumā ar šodienas aktualitātēm. Tā, piemēram, 2006.gadā, strādājot pie Pamatnostādņu projekta, līdz ar plānoto ekonomiskas izaugsmi, tika prognozēts daudz lielāks enerģijas patēriņš nekā tas ir pašlaik. Latvijas primāro energoresursu patēriņš 2011. gadā bija 52,4 TWh. Pamatnostādņēs 2007.-2016. gadam tika prognozēts, ka primāro energoresursu patēriņš 2020. gadā sasniegs 68 TWh, savukārt pašlaik tiek prognozēts, ka 2020. gadā tas sasniegs 58 TWh, bet 2030. gadā 60 TWh. Tāpat arī virkne notikumu Latvijas, Baltijas reģiona, ES un pasaules enerģijas tirgos ir būtiski mainījuši pamatnostādņēs noteiktos mērķus un prognozes.

Lai nodrošinātu Latvijas energoapgādes sistēmas spēju elastīgi un efektīvi integrēties reģiona un ES enerģijas tirgos, Latvijā nepieciešams ilgtermiņa redzējums par enerģētikas sektora attīstību. Tāpēc Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi informatīvo ziņojumu par enerģētikas politikas plānošanas vadlīnijām laika periodā līdz 2030. gadam – „Enerģijas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai” (turpmāk – Stratēģija 2030). Stratēģijas 2030 galvenais mērķis būs sasniegts, ja enerģētikas sektora ietekme uz Latvijas ekonomiku kopumā būs pozitīva. Energoapgādes drošība un ilgtspēja ir jāaplūko kā pakārtoti, bet ne mazāk svarīgi mērķi.

Stratēģija 2030 papildina un izvērš enerģētikas sektora attīstības priekšnosacījumus, kas noteikti Latvija 2030. Toties īsākam plānošanas periodam līdz 2020. gadam būs jārada jauns detāls plānošanas dokuments, balstoties uz Stratēģijā 2030 noteiktajiem pamatvirzieniem. Šim plānošanas dokumentam būs nepieciešama sasaiste ar hierarhiski augstāko nacionāla līmeņa vidēja termiņa plānošanas dokumentu – Nacionālo attīstības plānu 2014. – 2020. gadam (turpmāk – NAP 2014-2020), kas cieši saistīts ar Latvija 2030 un Nacionālo reformu programmu stratēģijas „ES2020” īstenošanai (turpmāk – NRP).

Stratēģija 2030 tika radīta, lai piedāvātu jaunu enerģētikas politikas scenāriju, kas raugās ne vien uz enerģētikas sektora attīstību, bet skata to kontekstā ar klimata politiku - ES saistošo ietvaru siltumnīcu efekta gāzu (turpmāk - SEG) emisiju samazināšanai. Saskaņā ar NRP Latvijas mērķis ir ierobežot valsts kopējās SEG emisijas, lai 2020. gadā tās nepārsniegtu 12,19 Mt CO₂ ekvivalenta, kas nodrošinās visu Latvijas SEG emisiju samazināšanas starptautisko saistību izpildi. Eiropas Komisijas vēlamā aplēse ES mērogā ir līdz 2050. gadam samazināt SEG emisijas enerģētikas sektorā par 93-99% salīdzinājumā ar 1990. gadu.

Iesaistot Stratēģijas 2030 izstrādē virkni enerģētikas ekspertu, tika analizēti dažādi scenāriji:

- ✓ bāzes scenārijs, kas paredzēja līdzšinējās enerģētikas politikas turpināšanu;

- ✓ energoefektivitātes scenārijs, kas paredzēja bāzes scenārijam pievienot papildu energoefektivitātes mērķi (siltumenerģijas patēriņš apkurei mājāsaimniecībās 2020. gadā – 153 kWh/m² un 2030. gadā – 100 kWh/m²);
- ✓ energoefektivitātes scenārijs ar papildu mērķi palielināt atjaunojamo energoresursu (turpmāk – AER) īpatsvaru Latvijas bruto enerģijas galapatēriņā līdz 40% un no AER saražotas enerģijas īpatsvaru enerģijas galapatēriņā transportā līdz 10% sākot ar 2020. gadu (saglabājot šo īpatsvaru līdz pat 2030. gadam);
- ✓ energoefektivitātes scenārijs ar papildu mērķi palielināt AER īpatsvaru Latvijas bruto enerģijas galapatēriņā līdz 40% un 50% attiecīgi 2020. un 2030. gadā, tostarp palielināt no AER saražotas enerģijas īpatsvaru enerģijas galapatēriņā transportā līdz 10% un 12,5% attiecīgi 2020. un 2030. gadā;
- ✓ energoefektivitātes scenārijs ar papildu mērķi palielināt AER īpatsvaru Latvijas bruto elektroenerģijas galapatēriņā līdz 58,5% 2020. gadā un 75% 2030. gadā;
- ✓ energoefektivitātes scenārijs ar papildu SEG emisiju ierobežojums 8550 Gg līmenī sākot ar 2020. gadu.

Analizējot bāzes scenārija prognozes, 2030. gadā paredzams atjaunojamo energoresursu izmantošanas kritums, salīdzinot ar situāciju 2012. gadā, kā arī attiecīgi būtisks fosilo energoresursu izmantošanas kāpums. Turpinot līdzšinējo enerģētikas politiku, prognozēts 36,7% AER īpatsvars Latvijas bruto enerģijas galapatēriņā 2020. gadā un 33,6% 2030. gadā. Savukārt no AER saražotas enerģijas īpatsvars enerģijas galapatēriņā transportā 2020. un 2030. gadā prognozēts 3,6%. Neveicot izmaiņas enerģētikas politikas plānošanā, Latvijas enerģētikas sektors neveicina klimata politikas mērķu sasniegšanu, īpaši SEG emisiju samazināšanu. Tāpēc, skatot enerģētikas politiku plašākā kontekstā un ņemot vērā to ietekmējošo sektoru mērķus un politiku, Stratēģija 2030 piedāvā ekonomiski visizdevīgākos risinājumus sabalansētai un ilgtspējīgai enerģētikas un klimata politikas attīstībai un sekmīgai Latvijas nacionālo un ES mērķu sasniegšanai.

Ņemot vērā, ka Latvijas enerģijas tirgus integrācija ES tirgos ir ilgtermiņa plānošanas sastāvdaļa, Stratēģijā 2030 ir izmantota reģionālā pieeja. Ņemot vērā trīs Baltijas valstu salīdzinoši nelielos enerģijas tirgu apjomus, vēsturiski ciešo sadarbības pakāpi, piemēram, Baltijas pārvades sistēmas operatoru sadarbība, izveidojot BALTSO, kas ir uzskatāms par veiksmīgu institucionalizētās sadarbības piemēru, kā arī iespējas pilnveidot enerģētikas starpsavienojumu infrastruktūru, ekonomiski visizdevīgākie ir reģionāla mēroga enerģijas tirgu risinājumi.

Šobrīd reģionālajai sadarbībai starp Baltijas valstīm ir īpaša nozīme un loma ne vien trīs valstu enerģētikas politikas un enerģijas tirgu attīstībā, bet arī plašāk - ietverot Somiju, Zviedriju, Poliju, Dāniju un Vāciju. ES līmenī ir izveidots Baltijas enerģijas tirgu starpsavienojumu plāns (BEMIP), kas aptver gan infrastruktūras plānošanu, gan palīdz piesaistīt un efektīvi izmantot finansiālos līdzekļus tostarp 2014. gadā paredzēto Eiropas Infrastruktūras Savienojumu instrumentu, kura ietvaros tiks atbalstīti tikai pārrobežu enerģētikas projekti, padarot sadarbību Baltijas reģiona ietvaros vēl ciešāka.

Turklāt reģionālā pieeja, kuru pastiprina arī tirgus un tehnoloģiskās neitralitātes princips, padara Stratēģiju 2030 elastīgu. Stratēģijas 2030 elastībai ir virkne priekšrocību:

- ✓ spēja efektīvi noteikt enerģētikas sektora attīstības virzienus, koriģējot tirgus noteikumus atbilstoši ārējo apstākļu izmaiņām;
- ✓ spēja sasniegt Stratēģijā 2030 noteiktos rezultātīvos rādītājus neatkarīgi no atsevišķu enerģijas projektu realizācijas un tehnoloģiju attīstības gaitas;
- ✓ atsevišķu politikas iniciatīvu neīstenošana neietekmē pārējās un neapdraud Stratēģijā 2030 noteikto mērķu realizāciju.

Ilgtermiņa enerģētikas politika Stratēģijas 2030 ietvaros tiek plānota, balstoties uz aktualizētām valsts ekonomikas attīstības prognozēm, tostarp demogrāfijas, IKP un nozaru attīstības tendencēm laika periodam līdz 2030. gadam, kā arī ņemot vērā Latvijai saistošo ES ietvaru, īpaši atjaunojamo energoresursu, energoefektivitātes un emisiju kontekstā.

1) Stratēģijas 2030 mērķi un rezultatīvie rādītāji

Lai nodrošinātu sabalansētu, ekonomiskajām un sociālajām interesēm atbilstošu enerģētikas politiku, Stratēģijas 2030 **galvenais mērķis ir konkurētspējīga ekonomika**, veidojot sabalansētu, efektīvu, uz tirgus principiem balstītu enerģētikas politiku, kas nodrošina Latvijas ekonomikas tālāko attīstību, tās konkurētspēju reģionā un pasaulē, kā arī sabiedrības labklājību. Reģionāla energoresursu tirgus attīstība sekmēs uzņēmumiem un patērētājiem pieejamas atbilstošas enerģijas cenas un nākotnes cenu signālus, kas kalpos par pamatu energoapgādes ilgtspējai un sekmēs drošu un nepārtrauktu energoapgādi. Stratēģijas 2030 pilnvērtīga īstenošana panāktu pozitīvu enerģētikas sektora ietekmi uz Latvijas ekonomiku kopumā, tādēļ jāņem vērā atsevišķu sektoru mijiedarbība. Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņēs 2013.-2020.gadam (projekts) tiek izvirzīts sasniedzamais politikas rezultatīvais rādītājs - **palielināt apstrādes rūpniecības daļu kopējā ekonomikā līdz 20%**. Arī NAP 2014-2020 prioritātes "Tautas saimniecības izaugsme" sasniegšanas rādītāja „apstrādes rūpniecības ieguldījuma daļa IKP” prognozētā vērtība 2020. gadā ir 20%. 2011. gadā tā sasniedza 14,1%. Ņemot

EMZino_210213_STRAT; Informatīvais ziņojums par enerģētikas politikas plānošanas vadlīnijām laika periodā līdz 2030. gadam – „Enerģijas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai”

vērā apstrādes rūpniecības augsto energointensitāti, šī rādītāja sasniegšanu būtiski ietekmēs sekmīga enerģētikas politikas īstenošana.

Ilgspējīga enerģētika ir Stratēģijas 2030 apakšmērķis, kas nodrošina enerģētikas ilgtspēju gan ekonomiskā, gan sociālā, gan apkārtējās vides izpratnē. To plānots panākt, uzlabojot energoefektivitāti un veicinot efektīvas AER izmantošanas tehnoloģijas. Energoefektivitātei ir jāklūst par horizontālu starpnozaru politikas mērķi, iekļaujot to citās politikas jomās, tādās kā reģionālā un pilsētu attīstība, transports, rūpniecības politika, lauksaimniecība. Šis apakšmērķis saskan ar ES ilgtspējas mērķi un dod savu artavu tā sasniegšanai. Tirgus signālus koriģējošai politikai nepieciešams būt samērīgai, lai netiktu ierobežota ekonomikas izaugsme. Tāpat mērķa sasniegšana būs atkarīga no atbilstošas infrastruktūras, kas nodrošinātu elastīgas resursu un patēriņa struktūras izmaiņas.

Energoapgādes drošības paaugstināšana ir apakšmērķis, kas paredz enerģijas lietotājiem pieejamas, stabilas enerģijas piegādes, mazinot ģeopolitiskos riskus, dažādojot enerģijas resursu piegāžu avotus un ceļus, attīstot starpsavienojumu infrastruktūru, veidojot rezerves un iesaistoties starptautiskā regulējuma pilnveidošanā. Lai ilgtermiņā samazinātu energoapgādes drošības izmaksas, nepieciešama reģionāla sadarbība projektu plānošanā un finansēšanā.

Viens no sasniedzamajiem politikas rezultātīvajiem rādītājiem, kas liecinās par palielinātu energoapgādes drošību un ilgtspēju, ir pēc iespējas plašāka AER izmantošana. Tāpēc Stratēģijā 2030 noteikts nesaistošs mērķis 2030. gadā **nodrošināt 50% AER īpatsvaru bruto enerģijas galapatēriņā**. Tas tiks sasniegts, palielinot AER īpatsvaru siltumenerģijas, elektroenerģijas un transporta sektoros. 2011. gadā AER īpatsvars Latvijas bruto enerģijas galapatēriņā bija 33,1%. Taču iespējams, ka, analizējot 2020. gada saistošā mērķa – 40%, sasniegšanu, būs nepieciešama šī rezultātīvā rādītāja korekcija.

Tāpat energoapgādes drošību un ilgtspēju nodrošina pēc iespējas diversificēts enerģijas un energoresursu imports, vienlaikus attīstot reģionālas enerģijas ražošanas jaudas. Tāpēc Stratēģijā 2030 noteikts vēl viens vēlamais politikas rezultātīvais rādītājs 2030. gadam – **par 50% samazināt enerģijas un energoresursu importu no esošajiem trešo valstu piegādātājiem**, salīdzinot ar 2011. gadu, kas tiks panākts ar jaunu enerģijas un resursu piegādes ceļu un avotu ienākšanu tirgū un līdz ar to arī jaunas un ilgtspējīgas enerģētikas infrastruktūras attīstību. 2011. gadā energoresursu importu no ārpus Eiropas Ekonomikas zonas dalībvalstīm bija 28,2 TWh, tostarp dabasgāzes imports – 16,4 TWh, naftas produktu imports – 9,7 TWh, ogles un koksa imports – 1,1 TWh un elektroenerģijas imports – 0,9 TWh.

Vienlaikus Stratēģijā 2030 izvirzītā galvenā mērķa un apakšmērķu sasniegšanu būtiski ietekmē energoefektivitāte un tās pasākumi ne tikai visos enerģētikas apakšsektoros, bet arī citās nozarēs. Tāpēc kā vēl viens no sasniedzamajiem politikas rezultātīvajiem rādītājiem Stratēģijā 2030 paredzēts, EMZino_210213_STRAT; Informatīvais ziņojums par enerģētikas politikas plānošanas vadlīnijām laika periodā līdz 2030. gadam – „Enerģijas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai”

ka līdz 2030.gadam **vidējais siltumenerģijas patēriņš apkurei tiek samazināts par 50%** pret pašreizējo rādītāju, kas ar klimata korekciju ir aptuveni 200 kWh/m² gadā (2009. gadā – 202 kWh/m²). Pēdējo 20 gadu laikā tas ievērojami samazinājies (1990. gadā – 304 kWh/m²). Šis rādītājs ir pietiekami ambiciozs, lai piesaistītu investīcijas un uzlabotu energoefektivitāti ēkās, tai pat laikā neaizmirstot par energoefektivitātes uzlabošanu ražošanas procesos, kas ir viens no konkurētspējas priekšnoteikumiem.

2) Mērķu sasniegšanas izaicinājumi un politikas instrumenti

Stratēģijas 2030 mērķus plānots sasniegt, vispirms labojot un turpmāk izvairoties no **politikas kļūdām**, novēršot un labojot **tirgus nepilnības**, kā arī izmantojot **politikas instrumentus**, lai attīstītu efektīvu un konkurētspējīgu enerģijas tirgu.

Politikas kļūdas

Valsts loma enerģētikas politikā ir radīt paredzamu un labvēlīgu vidi sektora ilgtspējīgai attīstībai un investīcijām tajā, vienlaikus nodrošinot, ka tās iesaiste nekropļo tirgus darbību. Līdz šim, iejaucoties enerģijas tirgu darbībā, valsts mērogā pieļautas vairākas kļūdas, kuras negatīvi ietekmējušas enerģētikas sektoru un ekonomiku kopumā, nesniedzot vēlamo rezultātu. Stratēģijas 2030 ietvaros ir apzinātas būtiskākās kļūdas, lai tās nākotnē varētu efektīvi novērst. **Līdzšinējās politikas kļūdas** un veids, kā tās labot, ir šādas:

- ✓ šobrīd enerģētikas politikā trūkst neitralitātes tehnoloģiju izvēlē un valsts, piemēram, ar līdzšinējo atjaunojamās enerģijas atbalstu, pārāk iejaucas tehnoloģisku risinājumu izvēlē. Tāpēc turpmāk plānots atteikties no politiskiem lēmumiem par enerģijas ražošanā un patēriņā izmantojamām tehnoloģijām, izņemot īpašas situācijas, kad konkrēts tehnoloģiskais risinājums tiek plaši atzīts par piemērojamāko un ekonomiski izdevīgāko un kad šādam atbalstam ir noteikts termiņš un izvērtējuma nosacījumi;
- ✓ valsts mērogā ir nepareizi un nepietiekami veicināti ekonomiskie stimuli, lai nodrošinātu, ka AER attīstība ir līdzsvarota (vide, energoapgādes drošums, starptautisko saistību izpilde), ekonomiski pamatota un atbilstoša tās izmaksām. Ekonomiskie stimuli turpmāk enerģijas tirgu dalībniekiem tiks veidoti ar netiešu signālu palīdzību (piemēram, patēriņa veicināšana pretstatā ražošanas subsīdijām);
- ✓ līdz šim ir vērojams atklātības un informācijas pieejamības trūkums enerģētikas nozarē saistībā ar atjaunojamās enerģijas atbalstu, ražošanu un izmantošanu radījis sabiedrībā nepareizu priekšstatu par situāciju AER nozarē. Lai mainītu šo priekšstatu, turpmāk tiks veicināta informācijas atklātība un pieejamība par AER projektu attīstību Latvijā, īpašu uzmanību pievēršot atjaunojamās enerģijas atbalsta mehānisma caurskatāmībai;

- ✓ šobrīd enerģijas lietotāji ir spiesti segt augstās izmaksas tiem enerģijas ražotājiem, kuriem iepriekš piešķirtas tiesības pārdot elektroenerģiju par cenu, kas ir ievērojami virs tirgus līmeņa. Iepriekš šāds atbalsts tika piešķirts ne tikai AER izmantojošām elektrostacijām, bet arī augstas efektivitātes koģenerācijas elektrostacijām, kas izmanto fosilos energoresursus. Nākotnē plānots izvērtēt iespējas pakāpeniski samazināt šādas saistības, veicinot arvien taisnīgāku un pārredzamāku enerģijas cenu noteikšanas mehānismu.

Tirgus nepilnības

Enerģētikas politikā, tāpat kā citās politikas jomās, iejaukšanās tirgus procesos ir pamatota situācijās, kad tiek konstatētas **tirgus nepilnības** jeb gadījumos, kad tirgus nenodrošina sociāli optimālu rezultātu panākšanu. Šobrīd konstatētās būtiskākās nepilnības Latvijas enerģijas tirgū, kas apgrūrina izvirzīto mērķu sasniegšanu:

- ✓ joprojām daļai patērētās enerģijas cenā nav ietverta maksa par SEG izmešiem. Tāpēc kontekstā ar citu konkurētspēju ietekmējošu nodokļu (piemēram, darbaspēka nodokli) politiku jāskata arī energoresursu akcīzes nodokļa pārskatīšana. Ja tiktu izmantots šis instruments, ir jānodrošina, ka netiek kropļots enerģijas tirgus. Piemēram, importētā dabasgāze, kas tiek izmantota elektroenerģijas ražošanai Latvijā, tiek aplikta ar akcīzes nodokli, kas ir ievērojami lielāks par elektroenerģijas nodokli, ar kuru tiek aplikta importētā elektroenerģija, kas saražota citās valstīs, izmantojot fosilos energoresursus (t.sk. dabasgāzi);
- ✓ nereti saskaramies ar enerģijas patērētāju, īpaši mājsaimniecību ekonomiski nepamatotu iracionālu rīcību, izvēloties siltuma ražošanas metodi, neveicot finansiāli izdevīgus ēku energoefektivitātes veicināšanas pasākumus, kā arī izvēloties nesamērīgi lielus, neefektīvu tehnoloģiju transporta līdzekļus situācijās, kur tie nav nepieciešami. Šīs rīcības, nenoliedzami, ir pašu patērētāju izvēle, kas nav apstrīdama vai noliedzama. Tomēr visas šīs individuālās izvēles ietekmē kopējo sabiedrības ieguvumu gan raugoties no izmaksu, gan vides piesārņojuma perspektīvas. Šādu rīcību ir iespējams mainīt, izglītojot patērētājus, kā arī ar informācijas pieejamības, valsts/pašvaldību īstenotu paraugprojektu un fiskālo instrumentu palīdzību. Vienlaikus jāreķinās, ka sabiedrības uzskatu maiņa ir ilgtermiņa process.

Līdz ar politikas kļūdu un tirgus nepilnību novēršanu jāplāno un jāattīsta arī **efektīvi politikas instrumenti**, kas veicinās nozares attīstību:

- ✓ enerģijas nodokļu instrumentu klāstā jāiekļauj arī SEG un energoietilpības izmaksas, koriģējot esošo enerģijas nodokļu politiku atbilstoši energoresursa oglekļa intensitātei un energoietilpībai;
- ✓ pārskatot valsts atbalstu un politikas instrumentus AER izmantošanas veicināšanai, **jābalstās uz četriem principiem:**

- **enerģijas apjoma elastība** – atbalsta apjoms mainās atbilstoši valstī pieprasītajam enerģijas apjomam;
- **saprātīgas izmaksas** – atbalsta izmaksas ir samērojamas ar ieguvumiem;
- **reakcija uz tirgus signāliem** – atbalsta sistēma ņem vērā tehnoloģiju attīstību;
- **tehnoloģiskā neitralitāte** – vienlīdzīgs atbalsts dažādiem AER un to izmantošanas tehnoloģijām.

Mērķtiecīgi jāizvērtē līdz šim izsniegtā AER atbalsta saņēmēji un to projekti kontekstā ar Latvijas enerģētikas ilgtermiņa mērķiem. AER tehnoloģijas pasaulē tiek arvien plašāk izmantotas un kļūst konkurētspējīgākas, tāpēc plānots atteikties no valsts noteiktā AER iepirkumu tarifa, kas līdz šim pierādījis sevi kā nepietiekami efektīvs, turklāt tikai īstermiņā AER attīstību veicinošs stimuls;

- ✓ valsts veiks vairākus pasākumus enerģētikas sektorā, lai sekmētu sektora attīstību:
 - valsts un pašvaldības nodrošinās parauglomu energoefektivitātes projektu attīstībā un AER izmantošanas veicināšanā;
 - valsts nodrošinās iniciatīvu lielas, nākotnes enerģētikas tirgum atbilstošas enerģētikas infrastruktūras attīstībai, tostarp centralizēti organizētiem rajonu un pilsētu mēroga siltināšanas pasākumiem, terminētam valsts atbalstam nozares projektiem, kas sniedz labumu plašai sabiedrībai, bet kuros privātais sektors nav pietiekami motivēts ieguldīt, kā arī liela mēroga nacionāliem enerģētikas infrastruktūras projektiem;
 - valsts veicinās tādu tehnoloģiju, īpaši AER jomā, attīstību, kas šobrīd ir nekomerciālas, taču kurām ir liels potenciāls un tiek prognozēts plašs komerciāls pielietojums;
 - valsts īsteno informācijas kampaņas, veicinot sabiedrības informētību un izpratni par enerģētikas politiku un iespējām gūt saimniecisko labumu, veicot individuālus enerģētikas projektus.

3) Enerģētikas sektora attīstības pamatnosacījumi

Ņemot vērā Latvijas arvien plašāko integrāciju Eiropas un pasaules enerģijas tirgos, varam rēķināties ar jauniem reģionāliem projektiem, kas tikai palielinās Latvijas energoapgādes drošumu un tirgus likviditāti, taču vienlaikus jāpatur prātā, ka plašākā tirgū palielinās arī Latviju ietekmējošu faktoru skaits. Tāpēc Stratēģija 2030 paredz elastīgu nacionālo un reģiona enerģētikas sektora politiku, veicinot to mijiedarbību un nodrošinot elastību, lai pie nosacījuma, ja kāds no reģionāla mēroga projektiem, par kuriem šobrīd nav pārliecības, tiek vai

gluži pretēji – netiek realizēts, Stratēģija 2030 nezaudētu savu nozīmi un joprojām spētu efektīvi noteikt enerģētikas sektora attīstības virzienus.

Apzinoties Latvijas un visa reģiona salīdzinoši nelielo enerģijas tirgu izmēru, ir jāplāno ne vien efektīva ES finanšu līdzekļu un atbalsta apguve, bet arī nacionāla mēroga enerģētikas finanšu instrumenta izveide, aizdevumus kombinējot ar efektīvu grantu shēmu, un tā ietvaros paredzot atbalstu AER attīstībai, īpaši izpētes un attīstības (R&D) projektiem, energoefektivitātes projektiem, piemēram ēku siltināšanai, kā arī atbalstu būtiskākajiem nacionāla mēroga enerģētikas infrastruktūras projektiem. Šāda veida instrumentu varētu ieviest jaunveidojamās Attīstības finanšu institūcijas ietvaros vienota attīstības finanšu institūcija, kuru paredzēts izveidot līdz 2013.gada beigām, apvienojot Latvijas Garantiju aģentūru, Latvijas Hipotēku un zemes banku un Lauku attīstības fondu. Vienota attīstības finanšu institūcija nodrošinātu ilgtspējīgu, sistemātisku un viegli administrējamu uzņēmējdarbības finanšu atbalsta sniegšanas mehānismu, nodrošinot atbalstu pilnam uzņēmuma darbības ciklam un situācijai tirgū. Definējot nacionāla līmeņa atbalsta instrumentus AER un energoefektivitātes jomā, jārēķinās ar varbūtību, ka nākotnē ES līmenī tiks veikta dalībvalstu nacionāla atbalsta instrumentu salāgošana un vienādošana.

Risinot **energoapgādes drošības jautājumus**, tās aspekti rūpīgi jāvērtē gan nacionālā, gan reģionālā mērogā. Nacionālā mērogā jāvērtē ar straujo mikroģenerācijas attīstību, kas prasa lielāku uzmanību tīkla uzraudzībai un darbības plānošanai, lai efektīvi spētu integrēt tīklā arī mikroģenerācijas procesā saražoto enerģiju. Savukārt reģionālā mērogā ir būtiski ņemt vērā reģiona izaicinājumus, ES mērķus un kaimiņvalstu enerģētikas politiku. Stratēģijā 2030 noteikti vairāki priekšnoteikumi un apņemšanās par darbības virzieniem un pasākumiem, lai nodrošinātu pieeju efektīviem energoresursu tirgiem, stabilas un pamatotas enerģijas cenas, kā arī ilgtermiņā drošu nacionālo un reģionālo enerģētikas infrastruktūru:

- 1) *nodrošināt nacionālā mērogā elastīgu un drošu energoapgādes tīklu*, ņemot vērā arvien plašāku mikroģenerācijas izplatību un tā rezultātā radušās izmaiņas Latvijas enerģijas portfeli. Decentralizētas mikroģenerācijas procesā saražoto enerģiju iespējams efektīvi integrēt tīklā tikai pie nosacījuma, ka energoapgādes tīkli tiek rūpīgi uzraudzīti, tiek analizēta un plānota to darbība un attīstība, kā arī nodrošināta efektīva jaudu balansēšana tīklā;
- 2) *nacionāla mēroga enerģētikas finanšu instrumenta ietvaros* sniegt atbalstu būtiskākajiem nacionāla mēroga enerģētikas infrastruktūras projektiem;
- 3) *attīstīt enerģētikas politikas ietekmes izvērtēšanas kapacitāti*, pilnvērtīgi aptverot enerģētikas politikas tiešās un netiešās izmaksas uz patērētājiem un ieguvumus ekonomikai kopumā, tajā skaitā alternatīvās izmaksas un lokālo piesārņojumu;

- 4) *nodrošināt valsts mēroga sociālo atbalstu enerģētikas sektorā, tostarp īstenojot sociālos atbalsta pasākumus noteikta statusa patērētājiem, lai izskaustu enerģētisko nabadzību un nodrošinātu enerģijas pieejamību par atbilstošu, pieņemamu cenu ikvienam Latvijas iedzīvotājam;*
- 5) *nodrošināt enerģijas tirgu liberalizāciju, atvieglojot jaunu tirgus dalībnieku ienākšanu tirgū, veicinot enerģijas piegāžu avotu un ceļu diversifikāciju reģionālā mērogā un veicinot sabiedrības informētību par tās ieguvumiem un pienākumiem brīvā un efektīvā enerģijas tirgū;*
- 6) *turpināt ciešu sadarbību ar reģionālajiem partneriem Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plāna (BEMIP) un Eiropas Infrastruktūras savienošanas instrumenta (CEF) ietvaros, balstoties uz solidaritātes un savstarpēja finansiālā atbalsta principiem, līdzsvarojot nacionālās un reģionālās intereses kopēji izdevīgiem risinājumiem (piem., dabasgāzes piegādes un uzglabāšanas infrastruktūras attīstība);*
- 7) *turpināt Skandināvijas un Baltijas valstu elektroenerģijas tirgu integrāciju Nord Pool Spot biržas ietvaros, tajā skaitā nākotnes darījumu finanšu instrumentu tirdzniecību, izveidojot vienotu cenu reģiona zonu, attīstot ekonomiski pamatotus reģionālos starpsavienojumus, samazinot straujas elektroenerģijas cenu svārstības, palielinot tirgu likviditāti un dodot signālus jaunu jaudu, tostarp AER attīstībai;*
- 8) *izveidot efektīvu un atvērtu reģionālu dabasgāzes tirgu, pārņemot ES 3. enerģētikas paketi, tostarp pilnībā nodalot pārvades sistēmas operatoru, un atbalstīt Baltijas reģiona dabasgāzes piegāžu diversifikācijas risinājumus, tostarp reģionāla sašķidrinātā dabasgāzes termināļa attīstību, dabasgāzes starpsavienojumus starp Poliju-Lietuvu un Somiju-Igauniju, kā arī palielinot reģionālās dabasgāzes krātuves jaudas;*
- 9) *attīstīt tirgus priekšnoteikumus tikai ekonomiski pamatotiem reģionāliem zema oglekļa bāzes jaudu projektiem, atsakoties no tieša valsts atbalsta jauniem bāzes jaudas projektiem;*
- 10) *uzlabot degvielas apgādes drošumu, pilnveidojot Centrālās krājumu uzturēšanas struktūras (CKUS) darbību ar efektīvākiem reaģēšanas mehānismiem krīzes situācijā;*
- 11) *veicināt vietējo energoresursu ieguves potenciālu, tajā skaitā kūdras ieguvi un slānekļa gāzes un naftas potenciāla tālāku izpēti, kā arī pieņemt atbilstošu regulējumu ogļūdeņražu izpētes un ieguves investīciju vides nostiprināšanai.*

Vienlīdz svarīgi ir plānot arī **energoefektivitātes paaugstināšanu**, kas Stratēģijas 2030 periodā ir nacionāla prioritāte. Zems energoefektivitātes līmenis rada gan energoapgādes drošības, gan ilgtspējas, gan konkurētspējas riskus, taču šī līmeņa paaugstināšana ir ātrākais un izmaksu ziņā efektīvākais risku samazināšanas veids, vienlaicīgi radot papildu darbavietas un veicinot izaugsmi. Energoefektivitātes nodrošināšanā pastāv būtiska tirgus nepilnība, īpaši ēku un

EMZino_210213_STRAT; Informatīvais ziņojums par enerģētikas politikas plānošanas vadlīnijām laika periodā līdz 2030. gadam – „Enerģijas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai”

transporta sektorā. Lai to novērstu un veicinātu energoefektivitāti visos sektoros, Stratēģijā 2030 noteikti šādi priekšnosacījumi:

- 12) īstermiņā *noteikt ievērojami augstākas izmaksu ziņā efektīvas obligātas būvnormatīvu klases jaunu un renovētu ēku siltumnoturībai, kā arī brīvprātīgas klases, t.sk., 0 enerģijas patēriņa ēkas;*
- 13) *ar nacionāla mēroga enerģētikas finanšu instrumentu jaunveidojamās Attīstības finanšu institūcijas ietvaros veicināt intensīvu atbalsta programmu esošā dzīvojamā fonda un sabiedrisko ēku energoefektivitātes palielināšanai, sevišķi daudzdzīvokļu sektorā, kur sagaidāma lielākā atdeve šādiem atbalsta mehānismiem;*
- 14) *veicināt viedo skaitītāju ieviešanu, palielinot patērētāju izpratni par savu enerģijas patēriņu un radot iespēju to regulēt un samazināt patērēto energoresursu daudzumu;*
- 15) *ņemot vērā, ka vislielākais energoresursu galapatēriņš ir tieši siltumenerģijas ražošanā, ieskaitot centralizēto siltumenerģiju, noteikt stingrākas prasības centralizētās siltumapgādes sistēmām attiecībā uz enerģijas zudumu tīklos samazināšanu, vērtējot investīciju lietderību un 2030. gadā zudumu līmeņatzīmi tuvinot 10%;*
- 16) *stimulēt jaunu patērētāju pieslēgšanu efektīvām centralizētās siltumapgādes sistēmām, tai skaitā, ierobežojot zemas lietderības fosilo autonomās apkures iekārtas uzstādīšanu teritorijā, kurā ir pieejama centralizētā siltumapgāde;*
- 17) *ar mērķi veicināt energoefektivitātes pasākumus un to pieejamību enerģijas lietotājiem, noteikt siltumapgādes pakalpojumu sniedzējiem pienākumu novirzīt 1,5% no to apgrozījuma gadā energoservisa pakalpojumu nodrošināšanai;*
- 18) *veicināt mazo un vidējo uzņēmumu darbības energoefektivitātes paaugstināšanu, ieviešot energoaudit un energovadības sistēmu. Būtiski ir aktivizēt nozares asociācijas lomu energoefektivitātes veicināšanai, rosinot diskusiju par enerģijas patēriņa līmeņatzīmju noteikšanu nozarē. Tāpat vidējā termiņā plānots īstenot valsts atbalstu energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu ieviešanai rūpniecībā;*
- 19) *energoefektivitātes pasākumu popularizēšanai sabiedrībā un lielāka enerģijas ietaupījuma nodrošināšanai publiskajā sektorā stimulēt „zaļā iepirkuma” principu plašāku ieviešanu, kas ļaus panākt energoresursu ietaupījumu, veicot preces vai pakalpojuma dzīves cikla analīzi, un samazināt ietekmi uz vidi;*
- 20) *nodrošināt publiskā sektora parauglomu energoefektivitātes pasākumu veikšanā transporta, ēku un siltumapgādes sektoros, veicot pilotprojektus, publiski daloties ar informāciju par tiem tostarp par iespējam projektiem piesaistīt publisko un privāto finansējumu.*

Lai samazinātu energoresursu (piem., fosilā degviela, dabasgāze) importu un veicinātu vietējo enerģijas ražošanas attīstību, Stratēģijā 2030 liela uzmanība veltīta arī **AER izmantošanas veicināšanai** elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanā un transporta sektorā. Latvijas mērķis ir līdz 2020. gadam sasniegt no atjaunojamiem energoresursiem saražotās enerģijas **40%** īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā.

Ieviešot uz tirgus principiem balstītu, tehnoloģiski neitrālu atbalstu un nodrošinot atbilstošu nodokļu un emisiju tirdzniecības politiku, līdz 2030. gadam ir sasniedzams nesaistošs **50%** AER sliekšnis enerģijas bruto galapatēriņā, ievērojot šādus priekšnosacījumus:

- 21) ņemot vērā nacionālos un ES mēroga AER mērķus un faktu, ka šobrīd siltumenerģijas ražošanai Latvijā plaši tiek izmantoti fosilie energoresursi, vidējā termiņā (līdz 2020. gadam) piemērot valsts atbalsta izņēmumu konkrēta mērķa sasniegšanai un *nodrošināt tiešu augstas intensitātes atbalstu centralizētās siltumapgādes sistēmās pārejai uz AER;*
- 22) *nacionāla mēroga enerģētikas finanšu instrumenta ietvaros paredzēt atbalstu AER attīstībai, īpaši izpētes un attīstības (R&D) projektiem, tehnoloģiju pārņemšanai un to ražošanas bāzes izveidei;*
- 23) *ieviest prasības un atbalsta mehānismus AER tehnoloģiju izmantošanas veicināšanai jaunās un renovētās ēkās, lai veicinātu jaunu AER sistēmu integrāciju centralizētajās siltumapgādes sistēmās;*
- 24) *izstrādāt efektīvu un pārredzamu regulējumu sauszemes un jūras vēja enerģijas attīstībai, paredzot konkrētus nosacījumus vēja parku izpētei, būvniecībai un ekspluatācijai. Regulējums atvieglos šīs enerģijas attīstības uzraudzību valsts mērogā un nodrošinās skaidri definētu investīciju vidi potenciālajiem šīs enerģijas attīstītājiem;*
- 25) *veicināt plašāku AER izmantošanu publiskajā transportā, tai skaitā īstenojot tālāku dzelzceļa transporta elektrifikāciju un veicot sabiedriskā transporta pāreju biodegvielu izmantošanai;*
- 26) *atteikties no tieša valsts atbalsta 1. paaudzes biodegvielai, vidējā termiņā saglabājot obligāto biodegvielas piejaukumu fosilajai degviela;*
- 27) *izstrādāt valsts atbalsta mehānismu 2. paaudzes biodegvielas ražošanas veicināšanai;*
- 28) *nodrošināt AER izmantošanas (t.sk., biomasu un biodegvielu) atbilstību ilgspējas kritērijiem un pozitīvu AER izraisīto ietekmi uz saistītajām nozarēm, nosakot skaidru regulējumu un atbilstības kontroles principus;*
- 29) *veicināt transporta energoefektivitāti, pārskatot automobiļu un motociklu nodokļu likmes, ņemot vērā sasniegto progresu vieglo automobiļu CO₂ izmešu daudzuma samazināšanā;*

- 30) *veidot privāto elektriskā autotransporta infrastruktūru, nodrošinot vienota uzlādes tīkla standarta ieviešanu;*
- 31) *izstrādāt jaunu elektroenerģijas ražošanas atbalsta instrumentu, ievērojot šādus principus: enerģijas apjoma elastība, saprātīgas izmaksas, reakcija uz tirgus signāliem un tehnoloģiskā neitralitāte, kā arī pilnveidot izcelsmes apliecinājumu sistēmu;*
- 32) *izvērtēt energoietilpīgu eksporta nozaru uzņēmumu konkurētspējas riskus sakarā ar obligātās iepirkuma komponentes pieauguma prognozēm;*
- 33) *noteikt ilgtermiņa principu mazas jaudas elektroenerģijas ražošanas iekārtu neto uzskaiti sadales tīklos ar 12 mēnešu norēķinu periodu;*
- 34) *veicināt atkritumu izmantošanu enerģijas ražošanai, kas ļaus palielināt vietējo enerģijas resursu izmantošanu un vienlaikus risinās atkritumu utilizācijas problēmu valstī.*

4) Tuvākajā nākotnē veicamās darbības

Lai sasniegtu Stratēģijā 2030 definētos Latvijas enerģētikas politikas ilgtermiņa mērķus, Ekonomikas ministrija:

- Stratēģijā 2030 noteiktos mērķus un principus iestrādās esošajos un nākotnē izstrādājamajos enerģētikas politikas normatīvajos aktos un plānošanas dokumentos;
- virzīs apstiprināšanai jaunas enerģētikas politikas pamatnostādnes laika periodam 2014.-2020.gadam.

5) Nākotnes perspektīva

Ir būtiski apzināties, ka bāzes scenārijs, kas pamatots uz prognozēm situācijā, kad tiek turpināta līdz šim īstenotā valsts enerģētikas politika un netiek veikti būtiski uzlabojumi tās attīstības plānošanā, ir draudīgs, īpaši skatot to kontekstā ar vietējās ražošanas attīstību un klimata mērķu sasniegšanu. Neuzlabojot šā brīža enerģētikas politiku, AER izmantošana netiks efektīvi stimulēta, kā rezultātā augstās izmaksas tiks sabiedrībai izvēlēties lētāku enerģiju, kas saražota no fosilajiem energoresursiem. Šāds pavērsiens ne vien būtiski ierobežos Latvijas spēju sekmēt vietējās enerģijas ražošanas un vietējo energoresursu izmantošanas potenciālu, bet arī būtiski palielinās SEG emisijas, radot izmaksu pieauguma riskus ilgtermiņā.

Īstenojot Stratēģijā 2030 noteiktos enerģētikas politikas attīstības pasākumus, prognozes liecina par pakāpenisku, izmaksu ziņā efektīvu un videi draudzīgu vietējo energoresursu izmantošanas izaugsmi, veicinot ne vien klimata SEG mērķu sasniegšanu, bet arī Latvijas ekonomikas izaugsmi. Vienlaikus Stratēģija 2030 ir vērsta uz efektīvu Latvijas enerģijas tirgu integrāciju Baltijas EMZino_210213_STRAT; Informatīvais ziņojums par enerģētikas politikas plānošanas vadlīnijām laika periodā līdz 2030. gadam – „Enerģijas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai”

enerģijas tirgos un attiecīgi – visa reģiona sekmīgu integrāciju Ziemeļvalstu un ES enerģijas tirgos.

Lai spētu nodrošināt Stratēģijā 2030 definētos mērķus, tā paredz elastīgu pieeju visu enerģētikas apakšsektoru un enerģētikas projektu attīstībai. Ilgtermiņa perspektīvā ir teju neiespējami precīzi un detalizēti paredzēt atsevišķi enerģijas projektu un tehnoloģiju attīstības gaitu, kā arī ar pietiekamu ticamības pakāpi definēt izmaksu scenārijus, tādēļ Stratēģija 2030 tiecas iezīmēt galvenās darbības un priekšnoteikumus, kas varētu sekmēt definēto mērķu īstenošanu. Atsevišķu politikas iniciatīvu vai enerģētikas projektu neīstenošana vai kavēta īstenošana spēs saglabāt Stratēģijas 2030 nemainīgi nozīmīgo lomu enerģētikas politikas plānošanā, jo Stratēģijas 2030 kompleksā pieeja jautājumu risināšanai nodrošina spēju absorbēt kādu no nākotnē iespējamajām politikas kļūdām vai tirgus nepilnībām. Šī elastīgā pieeja ir unikāla līdzšinējās Latvijas enerģētikas politikas plānošanas vēsturē un nodrošina inovatīvu redzējumu par vēlamo Latvijas kā nacionālas valsts, reģionāla partnera un ES dalībvalsts enerģijas tirgu attīstību.

Tāpat ir jāapzinās, ka enerģētikas sektora sekmīga plānošana prasa vēl tālāku redzējumu par tā potenciālo attīstību. Līdz ar to, lai spētu sekmīgi un pamatoti aizstāvēt Latvijas intereses diskusijās par ES mēroga 2050.gada enerģētikas politikas iniciatīvām, nepieciešams nekavējoties uzsākt darbu pie Stratēģijas 2030 mērķu un pamatprincipu iestrādes Latvijas nostājā par Eiropas Savienības ceļa karti 2050 emisiju samazināšanai enerģētikā.

Iesniedzējs: Ekonomikas ministrs

D. Pavļuts

Vīzē: valsts sekretārs

J. Pūce

21.02.2013. 13:29
4386
E.Luca-Ratfeldere
67013113
I.Umbraško
67013149